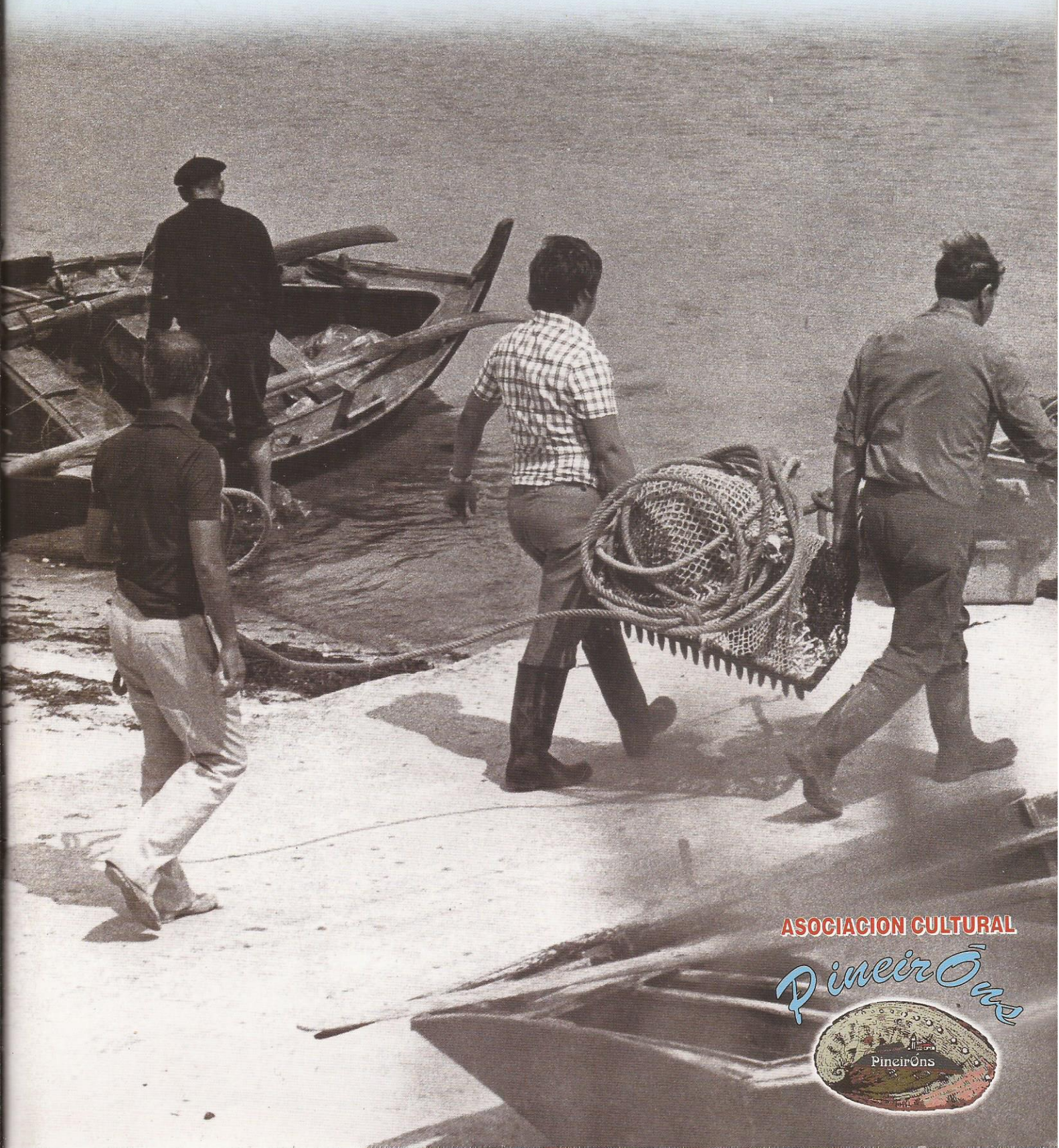

A UNIOS

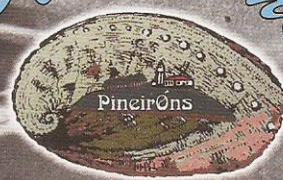
Nº 20

MAIO 2015

ASOCIACION CULTURAL

Pineiróns

UNHA VISITA Á ILLA DE ONS NO MES DE AGOSTO DE 1974

Por: Fernando Alonso Romero

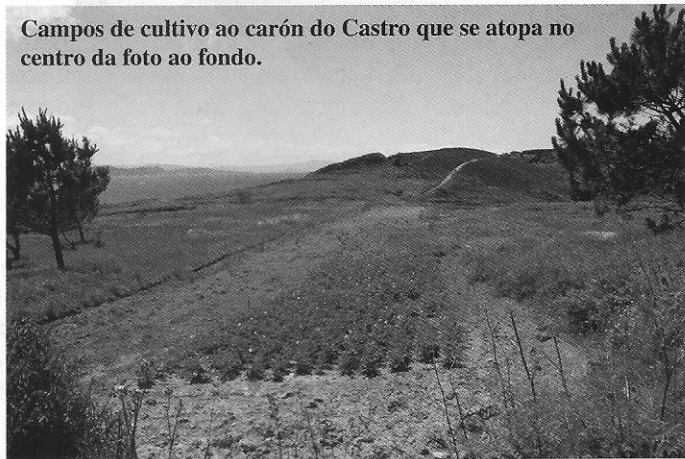
Neste artigo transcribo literalmente as notas que tomei na Illa de Ons no mes de agosto de 1974 no meu Diario de campo.

Castro “El Castillo”

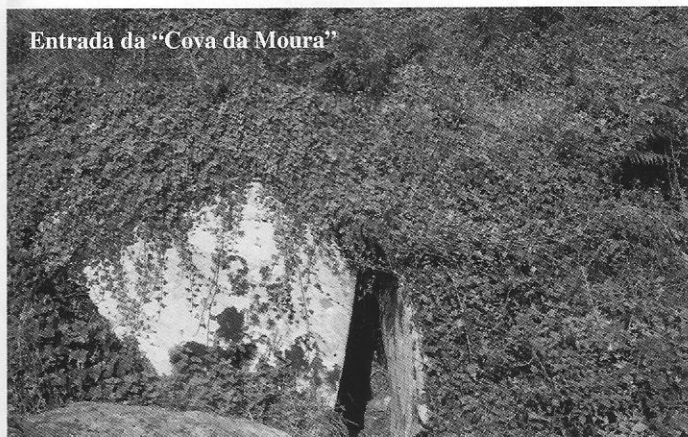
Posúe tres fosos con terraplén; o máis próximo á cima é de enormes proporcións. No seu extremo Sur atópase a chamada “Cova da Moura”. Dixéronme que antigamente se entraba con facilidade no seu interior e, ao parecer, tiña escaleiras esculpidas na rocha. Entrei na cova acompañado de Julián Becares, profesor arqueólogo da Universidade de Salamanca; así como de Juan Ribas, topógrafo do Museo Arqueolóxico de Ourense. Penetramos na cova con grandes dificultades dado o angosto da súa entrada. Arrastrándonos sobre o terreo logramos percorrer uns vinte metros ata chegar a unha zona onde o corredor da cova se estreitaba tanto que nos foi imposible continuar. Sen embargo, o tamaño da cova pareceunos que era maior posto que había claros sinais de derrubamentos. As súas paredes están labradas en terreo arxiloso, de moi boa calidade para a fabricación de tégulas e recipientes de barro; polo que probablemente a finalidade da apertura desta cova fora a explotación mineira do filón arxiloso aínda que, debido á súa proximidade ás vivendas do castro, é posible que se empregara tamén como almacén de alimentos ou refuxio no caso de perigo... Ocorreseme que falta por facer un estudo das covas ou pasadizos que se di que hai en case todos os castros; a maioría tamén coas súas correspondentes lendas de “mouros” e de “mouras”, de tesouros ocultos, de animais monstruosos e de “encantos” ou aparicións sorprendentes; que posiblemente non teñan nada que ver coa finalidade orixinal destas covas.

Este castro atópase na ladeira Leste dun pequeno outeiro situado fronte á praia de Canexol. Entre o castro e o extremo final Sur da illa hai unha serie de campos nos que antigamente se cultivaba trigo; concretamente no situado na zona de Xastra atopamos cerámica castrexa; proba evidente de que o cultivo destes campos se remonta á Prehistoria. Probablemente a xente do castro cultivaba centeo ou trigo. Recordo que en Castro Mao, en Celanova, se atoparon grans de trigo carbonizados durante as escavacións efectuadas recentemente. O campo de cultivo da altiplanicie de Xastra está cercado polos restos dun antigo muro que alcanza unha altura dun metro aproximadamente e case dous de ancho. Pode tratarse quizais dun cercado para o gando, ou dun sistema defensivo dalgún antequisimo asentamento humano...

Campos de cultivo ao carón do Castro que se atopa no centro da foto ao fondo.

Entrada da “Cova da Moura”

O sistema defensivo do castro El Castillo péceme realmente enigmático pois os tres fosos que ten rodéano unicamente pola súa cara Oeste. O lado Leste carece de foso: posiblemente a súa defensa fora unha muralla, agora desaparecida quizais debido a que as súas pedras foran levadas para aproveitalas na construción das casas de Pereiró. Sorprende o tamaño e a existencia destes tres fosos nunha ladeira da súa cara Oeste, pola que lle resultaría difícil ascender a calquera invasor inimigo que desexara conquistar o castro posto que está sobre o mar, nunha zona na que é imposible desembarcar debido ás rompentes. Ocorreseme que quizais os seus habitantes se defenderan así do posible ataque dos primeiros illeiros

Casa grande de Canexol cos dous piornos na súa parte traseira.

que habitarían na zona norte da illa. Naturalmente isto é só unha suposición, aínda que fundamentada na existencia na illa de varios núcleos de poboación, algúns actualmente xa abandonados, e ao feito de que os illeiros do núcleo central de vivendas próximas ao peirao, consideran aos habitantes das zonas altas do Faro e da parte norte da illa máis brutos ou atrasados que os que vivían nas proximidades do pequeno porto. Segundo Staffan Mörling, na illa fálanse tres tipos de dialectos diferentes que se corresponden cos tres principais núcleos de poboación. Conviría estudar a fondo a historia da illa pois podería dar luz sobre as varias incógnitas que existen. Quizais algún día se atopen restos de habitación humana prehistóricos nas proximidades das praias do norte, pois por alí atopamos tamén fragmentos de cerámica. Non atopamos probas da existencia doutro castro na illa, pero si gran número de fragmentos de tégula nos campos situados fronte aos chamados “Laxes do Cura” próximos ao cemiterio, que nos mostraron o investigador Staffan Mörling e a súa esposa Josefa Otero, dona de ditos terreos, a cal nos contou que na súa infancia aparecían ás veces, cando se traballaba en ditos campos, grandes pedras labradas. Serían quizais restos dalgunha vila romana ou dalgunha primitiva construción cristiá?

O cemiterio actual é de construción recente, aínda que nos dixeron que antigamente había alí unha capela máis antiga e un cemiterio anterior. Non vimos restos nin dese suposto cemiterio vello, pero si o que nos pareceu ser unha pila bautismal abandonada fronte a unha fonte próxima ao cemiterio. Quizais as grandes lousas labradas que recorda ver Josefa Otero, pertenceron a ese vello cemiterio. Próximo a el atópase a casa de Josefa. Debeu se ser a máis rica da illa a xulgar polos enormes piornos que ten orientados de Leste a Oeste detrás da casa e situados paralelamente, deixando un amplo espazo entre eles que, conxuntamente coa traseira da casa, circundan un patio

onde, con ocasión da festa de San Joaquín, se celebrou un baile ao que acudiron os illeiros, case todos maiores e algún nenos. A parte baixa da casa de Josefa está destinada a taberna.

Segundo nos contaron, na “Laxe do Cura” había antigamente unha cruz e unhas inscricións gravadas na rocha, que din que aínda existen pero que debido á marea nos foi imposible ver; e tamén din que hai sepulturas antropomorfas, pero isto tampouco o puidemos comprobar. Tamén esta zona de campos, agora dedicados ao millo, estaba antes dedicada ao cultivo do trigo. Nos calores de agosto asombrounos que constantemente había alguén vixiando os campos para evitar que os corvos se comeran o millo. Os pais mandan aos nenos a xogar nas proximidades de ditos campos para que espanten aos corvos. Esta prohi-

bido matalos, por iso os illeiros os espantan guindándolle pedras coa man ou con fondas; pero como a illa se vén despoboando de ano en ano, coido que eses xogos infantís tan prácticos rematarán axiña.

Sepultura antropomorfa “Laxe do Cura”. Ao fondo, á esquerda, o barrio de Canexol e o “Castro da Moura” sobresaíndo.

